

SZEMLE

Nemzeti és nemzetiségi irodalomak

Halottidézés: ismétlés, identitás és a tanú Varlam Szalamov *Kolymskie rasskazy* című művében

Young, Sarah J.: Recalling the Dead: Repetition, Identity and the Witness in Varlam Szalamov's Kolymskie rasskazy = Slavic Review, 2011., 70. évfolyam, 2. szám, 353-373. p.

„A prózáról” (O proze, 1965) című esszéjében Varlam Szalamov kijelenti, hogy Kolima című elbeszéléskötetének írásaiban (*Kolymskie rasskazy*, magyar kiadás: Kolima. Történetek a sztálini lágerekből, Szabad Tér Kiadó-Európa Kiadó, 1989) az ismétlések és nyelvbontások, melyekért az olvasók sokszor elmarasztalták, mind az írói elképzelés részei, nem a véletlen, a figyelmetlenség vagy a kapkodás művei. Az ismétlés tehát, érvel a *Slavic Review*-ban megjelent tanulmányában Sarah J. Young, a szerző tudatos elbeszélői stratégiája, mely a Kolima történetek tartalmát hivatott alátámasztani. A visszatérő motívumok segítségével Szalamov fokozatosan, az elbeszéléseken átívelve bontja ki témáit, újra és újra felidéz bizonyos képeket, történeteket. Az ismétlődő kifejezések – a lágerek lakóinak szavajárása, szólás-mondásai – meg-megszakítják, tördelik a szövegeket, hangsúlyozva az egymással versengő világnézetek gulagra jellemző, párhuzamos együttélését. Az ismétlések, ugyanazon személyek ismételt felbukkanásával és egész történetek ismételt elmondásával kiegészítve, a tábori élet végtelen monotonitásának érzékeltetését is lehetővé teszik.

Young elemzésének másik központi eleme a tanú személye a Kolima elbeszélésekben. Alaptétele, hogy az ismétlés trauma jele, ezért tehát, amikor az olvasó, az olvasás által megismétli az elbeszélések repetitív elemeit, maga is részesévé, és ugyanakkor tanújává válik a traumának. Az egyik elbeszéléseben a narrátor egy Fedia nevű fogoly válla fölött átkukucskálva nézi, mit ír a másik. Ez a kép, Young logikája alapján, tökéletesen érzékelteti a Kolima elbeszélések olvasójának szerepét, elhelyezkedését a történetek szövetében: a foglyok szenvedésének tanújává válik. A szerző tanulmányában az ismétlés, a tanú-mivolt és az olvasó kapcsolatát elemzi a Kolima elbeszélésekben, bizonyos események és szereplők ismételt felbukkanását vizsgálva.

Young végkövetkeztetése, hogy a repetitív elbeszélési technika az emlékezés, az emlékezőképesség jelentőségét hangsúlyozza a tanú-létben,

miközben folyamatosan aláássa az olvasó tudását, és kérdéseket vet fel tanú-mivoltával kapcsolatban. A személyek ismételt feltűnése a különböző történetekben elszemélytelenítő hatással bír, és, főleg Salamov alteregói esetében, az identitásvesztés élményét erősíti. Az egyéni történetek ugyanakkor további összefüggéseket sejtetnek a foglyok fizikális, érzelmi és pszichikai leépülése és tapasztalataik elbeszélésének rendkívüli nehézségei között. Ebben az összefüggésben, érvel Young, az ismétlések olyan teret képeznek, melyben az identitás, az emlékezés és a tanú-mivolt (illetve annak lehetetlensége) ütköznek egymással, így adva választ a kolimai élmények elbeszélhetetlenségére.

Annak megválaszolásában, hogy ki és hogyan töltheti be a tanú szerepét, a tanulmány szerzője Primo Levi és Giorgio Agamben munkáit veszi alapul. Úgy véli, Salamov írásaiban sokkal inkább az író és az olvasó közötti kölcsönösség tölt be központi szerepet, nem az íróban végbemenő változások. A Kolima történetek befejezhetetlenségére és bizonytalanságára reagálva, az őket benépesítő szereplőkre adott válaszai által, az olvasó maga is részt vesz az ismétlés folyamatában, egy olyan átmeneti tér megalkotásában, melyben létrejöhet a tanú vallomása.

Dézi Tímea